

RİSALE-İ NUR'DA DELAİLÜ'L İ'CAZ VE ESRARÜ'L BELAGAT

Mustafa Said İŞERİ¹

Öz

İslamiyet ve Kur'an'a itiraz ve hücumların görülmemiş derece arttığı, şiddetlendiği ve yaygınlaştığı bir zaman diliminde Said Nursi henüz yirmili yaşlarındayken Kur'an'ın sönmez ve söndürülmez manevi bir güneş hükmünde olduğunu bütün cihana gösterme kararlılığıyla hayatını bu kudsi hakikate vakfetmiş, ilmi birikimini adeta tüm kapasitesini kullanarak tekmiil etmiş, davası uğruna her türlü tehlikeyi göze almış ve karşılaştığı hiçbir engel onu yolundan çevirememiştir. Bediüzzaman'ın ellili yaşlarında Barla'da telif etmeye başladığı ve hayatının en mükemmel meyvesi olan Risale-i Nur'da elbette onun bu birikiminin etkileri ve izleri olacaktır. O eserlerini en başta Kur'an ve hadis olmak üzere İslam düşüncesinin kaynaklarına Müslümanların yabancılaştı (rıldı)ğı bir sırada bu hazinelerin anahtarı olabilecek bir üslup ve muhteva ile kaleme almıştır. Bu makalede Risale-i Nur'da kendisine ve eserlerine atf yapılan Abdülkahir Cürcani ile iki şaheseri olan *Delailü'l İ'caz* ve *Esrarü'l Belagat* incelenecektir. Önce her iki eserin muhtevası özetlenecek ardından da bu eserlerin Risale-i Nur'daki iz düşümleri ve yansımalarının neler olduğunun izi takip edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Abdülkahir Cürcani, Bediüzzaman Said Nursi, *Delailü'l İ'caz*, *Esrarü'l Belagat*, Risale-i Nur

DALAİL AL-İ'JAZ AND ASRAR AL-BALAGHAH IN RISALE-I NUR

Abstract

In a time of protest against Islam and the Qur'an and an unprecedented degree of aggression, aggravation and spreading, Said Nursi has devoted his life to this important truth with his determination to show all the fact that the Qur'an was in the form of an infinite spiritual sun when he was in his twenties, he has used his full capacity to accumulate knowledge of science and has seen all kinds of danger for the sake of his case, and no obstacle he has encountered has been able to turn him from his path. In Bediuzzaman's Risale-i Nur, which is the most perfect fruit of his life, which he began to write in Barla in his fifties, of course this will be the effects and traces of his accumulation. He received his works with a style and content that could be the keys of these treasures in a century when Muslims were alienated to the sources of Islamic thought, first of all the Qur'an and hadith. This article will examine Abdülkahir Curcane and two masterpieces, *Dala'il al-I'jaz* and *Asrar al-Balaghah*, which are attributed to him and his works in Risale-i Nur. First, the contents of both works will be summarized and then the trace of these works in Risale-i Nur will be tried to be followed.

Key Words

Abdülkahir Curcane, Bediuzzaman Said Nursi, *Dala'il al-I'jaz*, *Asrar al-Balaghah*, Risale-i Nur

1 İstanbul (saidiseri@yahoo.com)

Gönderim Tarihi: 07.06.2018, Kabul Tarihi: 08.06.2018

Giriş

İnsanlık tarihinde asrımız genel itibarıyla dinlere özeldir ise İslamiyet'e dolayısıyla Kur'an'a itiraz ve hücumların görülmemiş derece arttığı, şiddetlendiği ve yaygınlaştığı bir zaman dilimidir. Henüz yirmili yaşlarında iken Kur'an'ın sönmez ve söndürülmez manevi bir güneş hükmünde olduğunu bütün cihana gösterme kararlılığını taşıyan Said Nursi hayatını bu kudsi hakikate vakfetmiş, davası uğruna her türlü tehlikeyi göze almış ve karşılaştığı hiçbir engel onu yolundan çevirememiştir. Daha on dört yaşında iken medreselerde on beş senede okutulan kitapları üç ay gibi kısa bir sürede ezberleyerek icazet almış, yıllarca doğunun en zengin kütüphanelerine kapanarak binlerce kitabı mütalaa ile meşgul olmuş ve en hararetli ilim meclislerindeki münazara-ralara katılarak manevi cihadının hazırlık dönemini ikmal etmiştir.

Bediüzzaman'ın ellili yaşlarında Barla'da telif etmeye başladığı ve hayatının en mükemmel meyvesi olan Risale-i Nur'da elbette onun bu eşsiz birikiminin etkileri ve izleri olacaktır. Her ne kadar Said Nursi'nin üslubunda nakilci bir anlayış olmasa da, telifatı onun Kur'an ayetlerine dair sünuhat ve istihracatı ile vücut bulsa da Risale-i Nur'da İslam düşünce geleneğine damga vuran birçok ulemanın ve şaheserinin adı geçmektedir. Bediüzzaman başta Kur'an ve hadis olmak üzere İslam düşüncesinin kaynaklarına Müslümanların yabancılaştığı bir asırda eserlerini bu kapalı hazinelerin anahtarı olabilecek bir üslup ve muhteva ile kaleme almıştır. Risale-i Nur okunduğunda veya konuları üzerinde çalışıldığında bu zenginliğin farkına varmak okuyucular ve araştırmacılar açısından ne zor olmakta ne de uzun sürmektedir. Bu makalede Risale-i Nur'da kendisine ve eserlerine atfı yapılan Abdülkahir Cürcani ile iki şaheseri *Delailü'l İ'caz ve Esrarü'l Belagat* incelenecektir. Öncelikle her iki eserin muhtevası özetlenecek ardından da Risale-i Nur'daki iz düşümleri ve yansımaların neler olduğunun izi takip edilmeye çalışılacaktır.

1. Belagatin Dâhi İmamları ve Abdülkahir Cürcani

Risale-i Nur'da Kur'an'ın belagatinin mu'cizeliği ve beşer üstü oluşuna dair şahitler sayıldığında üç isim² zikredilir: Abdülkahir-i Cürcani,³ Sekkaki⁴ ve Zemahşeri.⁵ Eski

2 Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler* (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1996), 378; Bediüzzaman Said Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri* (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2009), 548; Bediüzzaman Said Nursi, *İşaratü'l İ'caz* (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1998), 175; Nursi, *Sözler*, 411.

3 Ebu Bekr Abdülkahir b. Abdirrahman b. Muhammed el-Cürcani (ö. 471/1078-79)

4 Ebu Yakub Siracüddin Yusuf b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Ali el-Harizmi es-Sekkaki (ö. 626/1229)

5 Ebü'l Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Harizmi ez-Zemahşeri (ö. 538/1144)

Said döneminde telif edilen *İşaratü'l İ'caz* ve *Şuaat* isimli eserlerde bunlara dördüncü olarak Cahız⁶ da eklenir.⁷ Bediüzzaman Said Nursi başta Abdülkadir-i Cürcani olmak üzere bu meşhur isimleri “ilm-i beyan ve fenn-i maani ve beyaninin... dâhi imamları”, “belagat-i nazm noktasında duhat-ı belagat”, “belagatin imamları”, “ilm-i belagatin dâhileri”, “dâhi imamlar ve mütefennin edipler” şeklinde eserlerinde vasıflandırmak suretiyle onlara vermiş olduğu kıymeti gösterir:

Bediüzzaman “tefsir mukaddimesi” olarak belirttiği *Muhakemat* isimli kitabının “Unsur-u Belagat” bölümünün “On İkinci Mesele”sinde üslubda üç esasın olduğunu beyan eder: mücerred, müzeyyen, âli. Abdülkahir Cürcani'nin *Delailü'l İ'caz* ve *Esrarü'l Belagat*'ini şaşalı ve parlak olarak nitelendirerek müzeyyen üsluba dahil ederken Sekkaki ve Zemahşeri'nin “bazı muhteşem kelimeleri”ni ise âli üslup sınıfında değerlendirir. Bediüzzaman hitap ve ikna makamında gösteriş ve suniliklere kapılmamak şartıyla müzeyyen üslubun; usul ve ilahiyat konularında ise şiddet, kuvvet ve heybet niteliklerini taşıyan âli üslubun tercih edilmesi gerektiğini vurgular.⁸

Abdülkadir Cürcani dilin bütün inceliklerine vakıf olması ve nahvi mantık niteliğinde ele alması sebebiyle “imamü'n-nühat” (büyük dil alimi), “belagat şeyhi” unvanlarını kazanmıştır. Cürcani belagat konusundaki fikirlerini yaşadığı dönemde Kur'an-ı Kerim'in i'cazı çerçevesindeki tartışmalara cevaplar mahiyetinde kaleme almıştır.⁹ Cürcani dini ilimlerdeki engin bilgisine dil alanındaki dehasının yanı sıra felsefe, psikoloji, mantık ve edebiyat bilgilerini de katarak genelde bir edebi metnin belagatini özelde de Kur'an'ın belagat ve i'cazını ispatlamaya odaklamıştır. Onun fikirleri başlı başına birer teori kabul edilerek birçok çalışmanın konusu olmuştur.¹⁰ Abdülkadir Cürcani'nin belagat ilmine eşsiz katkısı iki büyük eseri olan *Delailü'l İ'caz* ve *Esrarü'l Belagat* ile somutlaşmıştır. Bu iki eserinden birincisi meani, ikincisi de beyan ilminin kurucu eseri olarak kabul görmektedir. Muhammad Khalafallah'a göre bu iki kitap gaye birliği içinde tutarlı bir belagat teorisi sunmaktadır. *Delailü'l İ'caz* manayı ifade etmek için dizayn edilen yapıyı, *Esrarü'l Belagat* da güzel bir sanat olarak kompozisyonu ele almaktadır. Birincisi edebiyat kurgusunu (nazm) yapısal açıdan, ikincisi de sanatsal yönünü konu edinmektedir.¹¹

6 Ebu Osman Amr b. Bahr b. Mahbub el-Cahiz el-Kinani (ö. 255/869)

7 Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, 548; Nursi, *İşaratü'l İ'caz*, 175.

8 Bediüzzaman Said Nursi, *Muhakemat* (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1998), 111.

9 Nasrullah Hacimüftüoğlu, “Abdülkadir el-Cürcani”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 1 (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 247.

10 Kadir Kınar, “Abdülkadir el-Cürcani'nin Nazm Teorisi”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2006): 66.

11 Muhammad Khalafallah, “Belagat'ın Sırları'nda Abdülkahir'in Teorisi: Psikolojik Bir Yaklaşım”, çev. Ömer Kara, *The Journal of International Social Research* 4, s. 17 (Bahar 2011).

2. Delailü'l İ'caz

Delailü'l İcaz Abdülkadir Cürcani'nin Kur'an'ın i'cazının nazmında (söz diziminde) olduğu nazariyesini ortaya koyduğu bir şaheserdir. Nazım nazariyesi Cürcani'den önce de dile getirilse de *Delailü'l İ'caz*'da daha açık ve sistemli bir tarzda ortaya konmuştur.¹² Cürcani'nin bu eseriyle meani olarak anılan anlam bilimini kurduğu kabul edilir. Cürcani nahvi, kurallar manzumesi olmaktan çıkararak ona bir dinamizm kazandırmış, söz inşasında dikkat edilmesi gerekenleri uygulamalı bir şekilde göstermiştir.¹³

Delailü'l İ'caz'da öncelikle söz diziminin (nazm) kelimelerin birbirine bağlanmasından başka bir şey olmadığı vurgulanarak isim, fiil ve harfin birbirine bağlanma yolları tahlil edilmiştir. Ardından ilmin ve ilimler içinde beyan ilminin değeri ortaya konmuştur. Cürcani herkesin kendi becerebildiği ilim dalını üstün tuttuğunu, nasipsiz olduğu ilim dallarında ise düşüklük arayarak o ilimle uğraşan kişileri beğenmeyip eleştirdiğini esefle dile getirir. Beyan ilminin en fazla haksızlığa uğrayan bir ilim olduğunu vurgulayarak bu ilimle ilgili bozuk düşünceler ve temelsiz zanların hükmettiğini belirtir.¹⁴

Abdülkahir Cürcani Kur'an'ın i'cazının hüccetinin beşer gücünün yetmeyeceği derecede bir fesahat ve düşüncelerin varmayı hayal edemeyeceği bir zirve üsluba dayandığı vurgular. Arap edebiyatının unvanı sayılan şiiri tanımayan ve sözlerin üstünlük yönlerini bilmeyen bir kişinin Kur'an'ın i'cazını anlamasının imkansız olduğunu belirtir.¹⁵ Hz. Peygamber'in (asm) ve Hz. Ömer'in (ra) hayatından örnekler vererek şiirin müdafaasını yapar. "İçiniz şiirle dolacağına irinle dolup bünyeniz bozulsun daha iyi" hadisine kulak verenlerin "Öyle şiirler vardır ki hikmettir, öyle beyanlar vardır ki sihir etkisi yapar" hadisine duyarsızlığını eleştirir.¹⁶ Hz. Peygamber'in (asm) şiir bilgisi, şiir okuması ve dinlemesi, müşriklere şiirle karşılık verilmesini emretmesine dair siyerden misallerle şiir ve belagat hakkındaki düşüncelerini temellendirir. Cürcani "Biz Muhammed'e şiir öğretmedik, bu ona yaraşmaz da" (Yasin 36/69) ayetinin beyan, belagat ve fesahatin yasaklanması olarak anlaşılamayacağını vurgular ve Hz. Peygamber'in (asm) Arapların en fasihi olduğunun da altını çizer.

12 Bkz. Hulusi Kılıç, "Delailü'l-İ'caz", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 9 (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 114.

13 Abdülkahir Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, çev. Osman Güman (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008), 9, 11.

14 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 27.

15 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 29.

16 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 36.

Delailü'l İ'caz'da nahiv ilmine gelen itirazları da konu edinen Cürcani eserini kalem alma sebebini ise şöyle açıklar: "İlme hizmet etmeye başlayalı beri alimlerin 'fesahat', 'belagat', 'beyan', 'beraat' lafızlarıyla neyi kastettiklerini düşünür dururum. Kimilerinin bu konudaki sözleri bir remiz, ima ve gizli bir işaretten öteye geçmez. Kimilerinininki saklanmış bir şeyin aranıp bulunması ve gömülmüş bir şeyin araştırılarak yerinden çıkartılması için hazırlanmış şifreli bir harita gibidir ya da aranan şeye ulaşılmasını sağlayacak açılmış bir yol ve üzerine bina yapılmak için atılmış bir temel gibidir. Araştırmalarım sonucunda nazım-tertip, telif-terkip, sıyagat, tasvir, necs-tahbir gibi lafızlar kullandıklarını ve bunların mecaz kullanımdaki anlamlarının gerçek anlamlarıyla benzeştiğini gördüm. Baktım ki inci dizmekten dizmeye (nazm), derlemeden derlemeye (telif), dokumadan dokumaya (nesc), dökümden döküme (sıyagat) fark var. Hem bazen aralarındaki fark öyle açılıyor ki bir şey benzerinden kat kat üste çıkıyor ve değerleri arasında çok büyük uçurum oluşuyor. Aynen bunun gibi sözlerin de kimisi diğerinden üstün ve ileridir. Bazı sözler de vardır ki diğerlerinden kat kat üstün olup benzerinin söylenmesi ümit dahi edilmeyen ve herkese 'pes' dedirten zirve noktadadır."¹⁷

Cürcani bir kelamın üstün olup olmasını lafzın kendisine değil bir lafzın anlamının kendisini izleyen lafızlarla uyumlu olup olmamasına bağlar. Buna binaen manayı en doğru, en özel, en açık ve en eksiksiz ifade eden lafızların dizilişinin önemini vurgular. Fasih ve belîğ bir sözde kelimeler dizilirken manaların kovalandığı ve zihinde manalar hangi sırayı izliyorsa sözde de aynı sıranın takip edildiğini belirterek şu tespitte bulunur: "Aynı kelimeyi kullanan iki kişiye bakarsın; birisi yıldız değer, diğer yere çakılır."¹⁸

Abdülkahir Cürcani daha sonra söz diziminin (nazm) seçkinliğinin kaynağının ne olduğu, nasıl gerçekleştiği, sebepleri ve gerektirici unsurlarını masaya yatırır. Söz dizimini kendi ekseninde dönmeyi sağlayan bir "kutup", bir binayı ayakta tutan "direk" olarak nitelendiren Cürcani bu derece önemli bir meselenin özel ilgi ve dikkati hak ettiğini belirtir.¹⁹

Cürcani nahiv kuralları dikkate alınmadan söz söylemeyi renk uyumuna bakmadan kumaş dokumaya benzetir: "Nahiv kurallarının gerektirdiği anlamlar aranıp bulunmadıkça lafızlar birbiri ardına dizilmekle telif (söz dizimi) sayılabilecek bir iş ya-

17 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 49-50.

18 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 58.

19 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 81.

pılmaz olmaz. Böyle yapan kişi, kullandığı renklerin uyumuna hiç bakmadan kumaş dokuyan veya herhangi bir el işi yapan kişiye benzer.”²⁰

Delailü'l İ'caz'da takdim ve tehir, hazf, fasl ve vasl meseleleri detaylı bir şekilde ele alındıktan sonra lafız ve söz dizimi üzerine dönen tartışmalara geçilir. Cürcani söz inşa etmeyi resim yapmaya veya altın işlemeye benzeterek bir sözün üstünlük ve meziyetinin söz işçiliğinden geçtiğini vurgular.

Cürcani belîğ kelamı kişiler arasında en etkili ve en güzel bir tarzda “elçilik” yapmasında görür. Belîğ bir kelamın başka kelimelerden daha hızlı bir şekilde kalbe ulaştığını belagatçilerin “Bu söz kulağa izin almadan giriyor” ve “Bir sözün anlamı lafızıyla, lafzı anlamıyla yarışmadıkça; lafzı kulağına, anlamı kalbine varmadan önce gelmez olmadıkça belîğ nitelemesini hak etmez” sözleriyle destekler.²¹ Ayrıca bir sözün söylendiği biçim dışında söyleniş biçimlerine ihtimali olup onların kulağa hoş gelmediği, söylediği biçimin ona gerçekten yakıştığı ve sözün biçimi bozulduğunda da bu güzelliğin kaybolduğu görüldüğünde onun üstünlüğünden söz edileceğini dile getirir.²²

Cürcani kitabında hükmi mecaz konusuna özel yer verir. Bu mecaz türünün başlı başına belagat hazinelerinden biri olduğunu belirtir. Hükmi mecazın beyan yollarını genişlettiğini, sözü hem fitri hem de sanatlı bir tarzda ifade etmeye imkanı tanıdığını ve onu ulaşılması güç bir zirveye taşıdığını vurgular. Bu söz işçiliğinin usta şairlerden başka hiç kimse tarafından başaramadığının da altını çizer.²³

Cürcani bir şiirin şaire ait oluşunun kullandığı lafızlardan dolayı değil söz diziminden kaynaklandığı belirtir. Bunu bir ipek kumaşın dokumacıya ibrişiminden ya da bir takının kuyumcuya altınından dolayı değil ancak üzerindeki işçilik sebebiyle nispet edileceği mantığı ile izah eder.²⁴

Delailü'l İ'caz'ın son kısmında i'caz, fesahat ve belagat konuları ele alınmıştır. Bu bölümde öncelikle Kur'an'ın meydan okumasının hangi alanda olduğu konusuna odaklanılarak (Mutezile'nin) sarfe teorisi çürütülür. Ardından fesahate değinilerek onun da bir söz işçiliği olup lafızda değil anlamda olduğu vurgulanır.²⁵ Cürcani Hz. Ali'nin (ra) “Araplardan Arapça olan hangi lafızları duydumsa Allah Resulünden de aynılarını duymuşumdur. Bunun tek istisnası ‘mate hatfe enfihî/eceliyle öldü’ sözü-

20 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 318.

21 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 237.

22 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 252.

23 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 259.

24 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 312.

25 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 339.

dür"²⁶ ifadesini hatırlatarak fesahatin lafızlara bina edilemeyeceğine dair akla kapı açar. Cürcani söz inşasının altın ve gümüş parçalarını eriterek tek bir kalıba dökmeye benzetir. Kelamın kelimelerin tamamından anlaşılan tek anlam olduğunu vurgular.²⁷

Beliğ ve fasih bir kelamın özelliklerini ise şu şekilde sıralar: "Yerini bulan, uyumlu (mütemekkin), yerini yadırgamayan (gayru kalik, gayru nabi), dökümü iyi (ceyyidü's-sebk), kalıbı sağlam (sahihu't-taba') ve kendisinde anlamından artık bir unsur bulunmayan (leyse fiyhi fazlun 'an ma'nahu). Bir lafız anlama tam denk (mutabık) düşmelidir, ondan eksik ve fazlası olmamalıdır."²⁸

Cürcani son olarak kinaye, istiare, mecaz ve icaz konularını ele aldıktan sonra insanların bu manevi hastalığını tedavi etmek ve görüşlerinin üzerine çöken sakatlığı gidermek için her yolu denediğini, onları kaybolup içine düştükleri cehalet karanlıklarından çıkarıp ana yola koyduğunu ve akıl sahibinin kalp gözü üzerinde ne kadar perde varsa kaldırdığını belirterek kitabını hitama erdirir.²⁹

3. *Esrarü'l Belagat*

Hicri dördüncü yüzyılın sonlarından itibaren yazılan Arap dili ve edebiyatına dair eserlerde belagatle ilgili meselelere daha çok önem verildiği anlaşılmaktadır. *Esrarü'l Belagat* da belagat ilminin beyan kısmı hakkında bilgi veren ve onu kendi mantığı içinde tutarlı felsefi bir temele oturtan en önemli eserlerden biridir. Cürcani zamanındaki edebi tenkit ve belagat anlayışı üzerinde durarak, bu konudaki meseleleri masaya yatırarak edebi zevkin hem öznel (subjektif) hem de nesnel (objektif) yönlerini ele alan yeni bir ilim dalının (beyan) temellerini ortaya koymuştur.³⁰

Abdülkahir Cürcani *Esrarü'l Belagat* isimli eserinde lafız-mana, cinas ve seci, haşiv, istiare, tıbak, teşbih, temsil, intihal, akli ve tahyili manalar, hakikat ve mecaz konularını işlemiştir. Eserin ana maksadı beyandaki düşüklük ya da yüksekliğin lafızdan değil manadan kaynaklandığını gözler önüne sermektir. Cürcani'nin asrının düşünce dünyasında yaygınlaşmış ve kökleşmiş olan lafızperestlik hastalığını tedavi etmeye kendini adadığı da söylenebilir.

Abdülkahir Cürcani *Esrarü'l Belagat*'ta bu işe koyulurken ilk olarak cinas üslubundan başlar. En tatlı ve üstün cinasların herhangi bir kast olmadan, fitri olarak ortaya

26 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 341.

27 Bkz. Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 346-347.

28 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 379.

29 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 394.

30 Bkz. Hulusi Kılıç, "Esrarü'l-Belaga", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11 (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 435.

çıkanlar olduğunu belirtir. Cürcani'ye göre mana cinas ya da seci'ye göre ayarlanmalı aksine mana cinas ya da seci'ye sevk etmelidir. Cinas ve seci üslubunun fitri ve makbul olabilmesinin sırrını ise şöyle açıklar: “Manayı kendi haline, kendi akışına bırakıp da kendisi için uygun lafız bulma işini manaya devretmenden daha bereketli, daha güzel, daha doğru ve daha cazip bir şey göremezsin. Çünkü mana kendi haline bırakılırsa illa ki kendisine uygun olan ve kendisini güzel gösteren elbiseyi bulup giyecektir.”³¹

Cürcani lafızları “mananın hizmetçileri” olarak vasıflandırır ve manaların hükmüne tabi olmaları gerektiğini vurgular. Manaya karşı lafız öncelemeyi ise bir şeyin tabiatını bozmak olarak nitelendirir.³² Lafızperestlikte aşırı tekellüflere girerek manayı silikleştirmeyi bir geline çeşit çeşit zinet eşyası takıp da ona bir zarar dokunmasına sebebiyet vermeye benzetir.

Cürcani haşiv³³ ve tatbik/tıbak³⁴ konularına kısaca değindikten sonra istiareyi ele alarak onun lafızla değil manayla ilgili bir üslup olduğunu detaylı olarak izah eder. İstiareyi bir lafzın kendisi için belirlenmiş anlamın dışında ariyeten (ödünç) kullanılması olarak tarif ettikten sonra iki kısma ayırır: istiare-i gayr-i müfide, istiare-i müfide. Ona göre birinci istiare türünde ekstra bir anlam yok iken ikincisinde ise (i) en büyüleyici, (ii) gönlü en doyurucu, (iii) akli en memnun edici, (iv) nefsi/ruhu en eğlendirici, (v) ünsiyeti sağlayıcı ve (vi) cemal ile kemalin zirvesinde olan bâkir manaları aksettirici özellikler söz konusudur.³⁵

İstiarenin bir lafza birçok anlam kazandırdığını, güzelliğine güzellik kattığını ve az lafızla çok mana ifade etmenin kapısını araladığını belirtir. Bu özelliğini adeta tek bir sadeften birçok inci çıkarma ve tek bir daldan birçok çeşit meyve devşirmeye benzetir. Ayrıca istiare-i müfide vasıtasıyla cansız bir şeyin canlandığı, meramını anlatamayanın fesahat sahibi olduğu, dilsiz varlıkların konuştuğu ve kapalı manaların ayan beyan olduğuna dikkat çeker. Bununla birlikte aklın hazinelerinden soyut manaların gözle

31 Abdülkahir Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, ter. Zekeriya Çelik (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2018), 42.

32 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 36.

33 “Haşve gelince, bu üslup kerih görülmüş, yerilmiş ve reddedilmiştir. Çünkü ekstra bir anlam ifade etmektedir. Herhangi bir getirisi de yoktur. Zaten ekstra bir anlam ifade etseydi haşiv diye isimlendirilmez ve kendisine boş söz denmezdi. Fakat kendisine bu isim verilmekle beraber yine de bu üslubun bazen hüsnükabul ve güzel bulunduğunu görürsün. Güzel bulunması ve hüsnükabul görmesi de bu üslubun, ekstra bir anlamın ümit edilmediği ve dinleyicinin de böylesi bir beklentide olmadığı bir durumda ona ekstra bir anlam sunacak şekilde kullanılmasıyla gerçekleşmektedir.” Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 47.

34 “Tatbike gelince, bu üslubun [lafza değil de] manaya dayanma durumu daha açıktır. Çünkü tatbik bir şeye ziddiyle mukabele etmek demektir.” Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 48.

35 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 68.

görülecek derecede somut hale getirilmesi ve somut şeylerin de soyut şeyler haline dönüştürülebilmesinin istiare-i müfidenin önemli bir özelliği olduğunu da vurgular.³⁶

Cürcani bir lafzın iki farklı açıdan istiare edilebileceğini belirtir: Teşbih birincisinde gözle ilgili (hissi, somut) bir şey iken ikincisinde ise zanla ilgili (akli, soyut) olmaktadır. Bu meseleye dair sahabelerin yıldızlara benzetilmesini misal getirir. Bu benzetmenin akli bir teşbih olduğunu belirtir. Bir ateşin ya da lambanın yıldızla benzetilmesinde hissi bir teşbih vardır. Oysa sahabelerin yıldızlara benzetildiği teşbihteki kasıt ise yıldızların ışığı değil onun muktezasıdır yani yıldızların yanlış yollara sapmaya karşı emniyet vermesi ve yol göstererek rehberlik etmesi hakikatidir.³⁷

Esrarü'l Belagat'ta istiareden sonra teşbih ve temsil konusuna geçilir. Her teşbihin bir istiare olduğu lakin her istiarenin ise teşbih olmadığı vurgulanır. Teşbihleri ikiye ayıran Cürcani tevil gerektirmeyen teşbihleri “sarih teşbih” olarak isimlendirir. Teşbih ile temsil arasında farka ise şöyle işaret eder: “Teşbih genel, temsil ise daha özeldir. Her temsil bir teşbihtir. Fakat her teşbih, bir temsil değildir.”³⁸

Cürcani temsillerin manalara (i) şaşaa kattığı, (ii) adeta menkıbe şerefi kazandırdığı, (iii) ruhlardaki tesirini ikiye katladığı, (iv) kalplerin en derinliklerinden bir tutku ve aşk hissi uyandırdığına dikkat çeker.³⁹ Ayrıca bir temsille aktarılan manaların genellikle üzerlerinde bir miktar tefekkürü gerektirdiğini, bu iştiaak ve çaba mihrinden sonra ona kavuşulduğunu belirtir.⁴⁰ En değerli ve faziletli temsillerin ise derin bir tefekkür, ince bir bakış açısı ve keskin bir basireti gerektirenler olduğunu vurgular. Özellikle de birbirine zıt, farklı ve yabancı şeyler arasında bir nesep ya da akrabalık bağı kurmanın büyük bir maharet gerektirdiğinin altını çizer.⁴¹ Cürcani bu maharetlere sahip olan bir “müdakkik”in inci bulmak için denize dalan kişiye benzetildiğini nakleder.⁴²

Cürcani teşbihleri “müteaddit” ve “mürekkep” olarak ikiye ayırır. Mürekkep teşbihlerin terkipleri çözüldüğü vakit teşbih olma özelliklerini kaybettiklerini vurgu-

36 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 69-70.

37 Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 95.

38 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 121.

39 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 147.

40 Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 179; “Bir şey tafsilde ne kadar derinse bu durumda tefekkür ve tezekküre duyulan ihtiyaç ile teemmül ve temehhüle [acele etmemeye] duyulan gereksinim de o ölçüde fazla olur.” Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 195.

41 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 182; “Teşbihteki incelik ve büyüğü artıran hususlardan biri de teşbihin birtakım hareketlere sahip görüntüler içermiş bir şekilde terkip edilmiş olmasıdır.” Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 215.

42 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 186.

lar.⁴³ Beşşar'a ait bir beyti mürekkep teşbihe bir misal olarak zikreder: "Başımızın üstündeki toz bulutları ve kılıçlarımız yıldızları kayan bir geceyi andırmaktadır." Cürcani beyitteki "toz bulutu"nun "gece"ye ve "kılıçlar"ın da "yıldızlar"a ayrı ayrı benzetilmediğinin altını çizer. "Kılıçların uçtuğu toz bulutu"nun bir bütün olarak "yıldızları kayan bir gece"ye benzetildiğini dile getirir. Buna binaen mürekkep teşbihler bütün kabul edilmeli ve asla bölünmemelidir.

Cürcani sarıh teşbih ile temsil arasındaki farka dair ise şu tespitte bulunur: "Temsil üslubunda sen tek bir suret görüp bu sureti bir aynada, bir de hakiki olarak gören kişi hükmündesin. Sarıh teşbihte ise sen hakiki manada iki ayrı suret görmektesin."⁴⁴ Yani temsil üslubunda asıl konumundaki ögeye ait özellikler hakiki olarak sunulmayıp hayal ettirilmektedir.

Abdülkahir Cürcani bir teşbih ancak teville anlaşılıyorsa ona temsil der. Teşbih ve temsili mecaz değil hakikat olarak görür. İkisi arasındaki farka dair de şu tespiti yapar: "Temsil ve mesel bir şeyin toplamından süzülüp çıkarılan bir teşbihtir. Ve bu da [lafızlarla değil] ancak cümle ya da cümleler vasıtasıyla mümkün olabilmektedir."⁴⁵

Cürcani'nin istiare, teşbih ve temsile verdiği önemi şu ifadelerinden anlıyoruz: "Bu üçü öyle büyük asıllardır ki sanki kelamın güzelliklerinin çoğu –tamamı demesek de– bu üçünden dallanıp budaklanmakta ve bunlardan kaynaklanmaktadır. Sanki bu üç asıl, manaların kendileri üstünde dönüp durduğu eksenler ve manaları dört bir taraftan çevreleyen köşegenlerdir."⁴⁶

Cürcani daha sonra eserinde intihal (serikat-ı şî'riyye) konusunu ele alır. Bir şiirdeki lafzi intihalın tespitinin kolay olduğunu lakin mana cihetiyle intihalın ise kolay bir iş olmadığını vurgular. İkincisinin büyük bir birikim ve hüner olduğunu belirtir. İntihalın akli manalarda değil tahyili manalarda gerçekleştiğinin altını çizerek bu meseleyi birçok misalle uzun uzadıya izah eder.

Esrarü'l Belagat'ta son olarak hakikat ve mecaz konusu masaya yatırılır. Cürcani öncelikle hakikat ve mecazi lügavi ve akli olarak ikiyi ayırır. Lügavi mecazın dile, akli mecazın ise akla dayandığını vurgular.

Cürcani'ye göre hakikat "vaz'dan başka bir şeye dayanmayan her kelime"ye denilmektedir. Mesela aslan kelimesiyle bilinen yırtıcı hayvan kastedilir ve bu anlamın

43 Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 234.

44 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 280.

45 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 283.

46 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 54.

anlaşılması için ekstra bir şeye ihtiyaç hissedilmez. Mecazda ise bir karineye ihtiyaç söz konusudur. Cürcani mecazı şöyle tarif eder: “Kendisiyle herhangi bir vazı’ın vaz’ esnasında belirlediği ilk mananın dışında, bu ilk mana ile ikinci mana arasındaki bir mulahazadan/alakadan dolayı, başka bir mana kastedilen her kelimeye mecaz denmektedir.”⁴⁷

4. Risale-i Nur’daki İz Düşümler ve Yansımalar

Bediüzzaman’ın düşüncesi dünyasında Abdülkahir Cürcani’nin önemli bir yeri olduğunu *Muhakemat* isimli eserinin “Unsuru’l Belagat” başlıklı ikinci bölümünün “Bircinci Mesele”sinde görüyoruz. Bediüzzaman belagat zevki ve fikrin fitri akışının manaların dizilişinden (nazm-ı maani) lafızların dizilişine (nazm-ı lafz) indirgenmesinin tarihsel sürecini, sosyolojik ve psikolojik arka planlarına da temas ederek anlatırken Abdülkahir Cürcani’nin bu teşhisi zor “lafızperestlik hastalığı”nın⁴⁸ tedavisindeki öncülüğünü vurgulamıştır: “O koca Abdülkahir bu hastalığı tedavi etmek için *Delailü’l İ’caz* ve *Esraru’l Belagat*’in bir sülüsünü onun ilaçlarından doldurmuştur.”⁴⁹

Cürcani *Delailü’l İ’caz* isimli eserinde lafızperestlik hastalığının ne derece kökleştiğini, tedavisi müşkül kalbi bir hastalığa dönüştüğünü ve ayrık otu gibi kalıcılaştığını şöyle vurgulamıştır: “Bil ki insanların kafasında bir kuruntudan ibaret olan lafız saplantısına dair bunca söz söylememe ve açıklamalar yapmama rağmen sanırsın ki ben hiçbir şey yapmamışım. Çünkü görüyorsun ki üzerinde durduğumuz bu konuda insanlar kör taklit, kuruntu ve hayal batağına sağlanmışlar, ‘lafız da lafız’ deyip duruyorlar da anlam diye bir şey bilmiyorlar. Bunu huy edinmişler, bu hastalık onların içine iyici kök salıp yerleşmiş. Sanki bizim açıklamalarımızı anlamakla onlar arasında bir perde gerilmiş. Sanki onlara işittirdiğin şeyi kulakları atıyor ve bunu bir türlü içlerine sindiremiyorlar. Sanki konu daha açık oldukça onların onu bilmesi daha da zorlaşıyor ve kuruntuları daha da kökleşiyor. Bunun tek sebebi, edindikleri ilk kanının kalplerinde iyici yerleşip dört bir yanı sarmasıdır. Bu yanlış kanı onlarda adeta yoldukça tekrar biten ayrık otu gibi olmuştur.”⁵⁰

Dil ve belagat konusundaki bu hastalığın kaynağını Cürcani belirli bir ilim dalında uzmanlaşan kişilerin uzmanı olmadıkları bir alanda görüş bildirmelerine ve de onla-

47 Cürcani, *Esraru’l-Belagat: Belagatin Sırları*, 418.

48 “Evet lafızperestlik bir hastalıktır fakat bilinmez ki hastalıktır.” Nursi, *Muhakemat*, 88.

49 Nursi, *Muhakemat*, 88.

50 Cürcani, *Delailü’l-İ’caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 314.

ra itibar edilmesine dayandırır.⁵¹ Bu alan dışı kişilerin asılsız düşüncelerinin dilden dile dolaşıp, yaygınlaşıp, yerleştikten sonra adeta bu konuda düşünmeyi terk etmenin “sünnet” ve taklit etmenin “din” olarak anlaşıldığı tespitinde bulunur. Günün birinde konunun uzmanı biri hatanın kaynağını tespit edip çözmeye çalıştığında ise konunun yabancıları gibi telakki edilip sözlerine itibar edilmediğini hayret ve teessüfle belirtir. Cürcani bu tür bir hastalığı iyileşmeyecek derecede ilerlemiş ve doktorları aciz bırakan bir musibet olarak değerlendirir.⁵²

Bediüzzaman Said Nursi, *Muhakemat*'ın Unsur-u Belagat bölümünün Beşinci Meselesi'nde kelamın servet ve vüsatini anlatırken klasik Arap şiirinden yedi misal vermiştir. *Esrarü'l Belagat*'ta bunlardan ikisi 241. ve biri de 244. bölümde yer almıştır. Bu beyitler kitapta akli ve tahyili manaların anlatıldığı kısımda ikincisinin (tahyili manaların) misalleri olarak yer almıştır. Cürcani tahyili manaların teşbih sanatına kazandırdığı sihrî ifade edebilmenin, letafet ve zarafeti anlatabilmenin mümkün olmadığını vurgulamıştır. Özetle tahyili manaların beyanın kudret ve kıymetini açığa çıkardığını belirtmiştir.⁵³

Beşinci Mesele'nin birinci beyiti İbnu'l Mu'tez aittir ve *Muhakemat*'ta şöyle yer almıştır: “İşte çal olan atına binmiş, nazenin karşısında gençlenmek isteyen ihtiyar babanın sakalının içine bak, belagatın çok anahtarlarını bulacaksın. Al, kapıları aç, işte *قَالَتْ كَبْرَتْ وَشَبِبَتْ قُلْتُ لَهَا هَذَا غُبَارُ وَقَائِعِ الدَّهْرِ* Yani, dedi: ‘İhtiyar oldun.’ Dedim: ‘Değildir; belki mesaib-i dehrin gürültüsünden ayakları altından çıkıp sakalıma konmuş bir beyaz gubardır.’”⁵⁴

Cürcani *Esrarü'l Belagat*'in 241. bölümünde tahyili manaların açık ve güzel örneklerinden biri olarak zikrettiği bu beyit hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “Gördüğün gibi burada şair kendisinde görünen vaziyetin ihtiyarlık olduğunu inkar etmiş ve bu inkara tutunmanın, ihtiyarlıktan kusuru nefyetmede ve sevgiliyle arasında var olan soğukluğu bitirmede daha kısa bir yol olduğunu düşünmüştür.”⁵⁵ Cürcani teşbih sa-

51 “Bu grup nahiv ilmini bırakınca ellerini eteklerini onun üzerinden çekselardı, ihtiyaç duyulan nahiv bilgisi miktarının az olduğunu iddia edince azlarıyla yetinselardı ve kendilerini fetva verme ve bilmediği konuda görüş belirtme makamına koyarak tefsir ve teville uğraşmasalardı sebep oldukları yıkım böylesine büyük olmazdı. Çünkü yapmakla uğraşmadıkları için en azından yıkmamış, düzeltmekle uğraşmadıkları için bozmamış olurlardı. Yazık ki böyle yapmadılar ve doktoru aciz bırakacak ve zeki insanı şaşkına çevirecek bir hastalığa davetiye çıkardılar. Nahiv ilmi hakkında söyledikleri yüzünden karışıklık telafi edilemeyecek boyutlara ulaştı. Kargaşayı sevmeyen irfan sahiplerininin payına da şaşkınlıktan susmak kaldı. En büyük afet ağzı laf yapan kişinin yeterli donanıma sahip olmadığı bir konuda konuşarak güzel görünüşlü, ama temeli çürük bir ev yapmasıdır.” Bkz. Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 48-49.

52 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 385-386.

53 Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 337.

54 Nursi, *Muhakemat*, 96.

55 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 337.

natinin bu gibi tahyili manalardan kapıldığı sihri vasfedebilme ve bundan dolayı ortaya çıkan letafet ve zarafeti anlatabilmenin mümkün olmadığını dile getirir.

Beşinci Mesele'nin ikincisi misali ise Ebu Temmam'a ait bir beyittir ve *Muhakemat*'ta şu şekilde yer almıştır: “فَإِنَّ ذَاكَ اِئْتِسَامُ الرَّأْيِ وَالْأَدَبِ وَلَا يُرَوِّعُكَ اِِمَاضُ الْقَتِيرِ بِهِ” Yani sakalının beyazlanmakla parlaması seni korkutmasın. Zira nur-u mütecessim gibi dimağdan erimiş sakaldan mecra bulup kendini gösteren fikir ve edebin tebessümüdür.”⁵⁶

Bu beyit ise *Esrarü'l Belagat*'in 241. bölümünün ikinci misali olarak kitapta yer almıştır. Cürcani bu beyit için ise şöyle bir izahta bulunur: “Evet şairlerin saçın ağarmasında bir tevile gidip onun aslında saçın fitri ve normal beyazlaması değil de aklın ve edebin intişar etmiş nuru olduğunu ve başın üzerinde de ortaya çıktığını söylemeleri hep bu türden tahyili manalar kabilindedir.”⁵⁷

Beşinci Mesele'deki dördüncü beyiti Bediüzzaman şöyle yorumlamıştır:

“فَاقْتَصَّ مِنْهُ وَخَاضَ فِي أَحْشَائِهِ وَكَأَنَّمَا لَطَمَ الصَّبَاحُ جَبِينَهُ” Yani ciriti istemek yolunda, sabah, atımın yüzüne yed-i beyzasıyla bir tokat vurdu. Atım dahi kisasını almak için tayar olan subha erişti, yere vurdu, içinde dört ayağıyla gezindi. Demek atım çal'dır.”⁵⁸

Bu beyit Cürcani'nin eserinin 244. bölümünün bir misali olarak yer almıştır. Beyitin İbn-i Nübate'ye ait olan beyit ayakları ve yüzünde beyazlık olan bir atı methetmektedir. Cürcani beyit hakkında herhangi bir izahta bulunmamıştır. Eserin dipnotunda ise mütercime şöyle bir yorum yer almaktadır: “Şair atın alındaki beyazlığın illeti olarak sabahın ona attığı tokatı zikretmiştir. Yani at o kadar hızlıdır ki sabahın aydınlığını bile geçiyormuş. Bundan ötürü sabah da ona ceza verip alına tokat atmış ve bundan ötürü atın alını beyaz olmuş. Yine şair atın ayaklarındaki beyazlığın illeti olarak bu ayakların sabahın aydınlığının içine dalmalarını zikretmiştir. Yani atın ayakları bir nevi sabahın aydınlığını ayakları altına aldıkları için bu ayaklar beyazlamıştır.”⁵⁹

Beşinci Mesele'nin üçüncü misalinde geçen “وَعَيْنُكَ قَدْ نَامَتْ بِلَيْلٍ شَيْبَةٍ فَلَمْ تَنْتَبِهْ” *إِلَّا بِصُبْحٍ مَشِيْبٍ* Yani gece gibi gençlikte gözün nevm-i gaflette dalmış ancak subh-misal olan sakalın beyazıyla uyanabili” beytinin manasına yakın bir beyit *Esrarü'l Belagat*'in 118. parçasında yer almaktadır. Ebu Temmam'a ait olan bu beyit “(İhtiyarlık) saf beyazlıktır. Ben ise simsiyah olduğum zaman diliminde (gençlik zamanımda) bem-

56 Nursi, *Muhakemat*, 96.

57 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 338.

58 Nursi, *Muhakemat*, 96.

59 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 340.

beyaz oldum (saçlarım bembeyaz oldu)⁶⁰ mealindedir. Cürcani bu gibi beyitlerdeki temsil üslubunun zıt şeyleri birbiriyle uyumlu göstermesiyle sihir gibi bir işlev gördüğünü belirtmiştir.

Cürcani temsilin sihrini tasvir ederken bu üslubun doğu ile batı arasındaki uzaklığı dürdüğü, soyut manalar ile soyut cisimler arasında benzerlikler kurduğu, dilsizi konuşturduğu, cansız canlandırdığı, zıtları tam uyumlu şekilde gösterdiği, hayat ile ölümü ve su ile ateşi aynı anda bir varlıkta birleştirdiğini zikretmiştir.⁶¹ Bediüzzaman da Unsur-u Belagat'ın İkinci Mesele'sinde hayal gücünün sihrini şu şekilde beyan etmiştir: "(...) Kuvve-i hayalden neşet eden sihr-i beyanıyla sehhar gibi cematı hayatlandırır, birbiriyle söyletir. İçlerine ya adaveti veya muhabbeti atar. Hem de manaları tecessüm ettirir, hayat verir, içinde hararet-i gariziyeyi derc eder."⁶²

İşaratü'l İ'caz'ın Mukaddimesi'nde Bediüzzaman "Eğer tafsil istersen *Delailü'l İ'caz*'ın sahibi olan Abdülkahir Cürcani'nin '*Esrarü'l-Belağ*'a'sında terennüm ettiklerini benimle beraber dinle" diyerek belagatin önemli bir hakikatini kitabına dahil etmiştir. Bu metin temsilin kullanıldığı yerler ve temsilin tesirinden bahseden *Esrarü'l Belagat*'in 108. parçasıdır.⁶³

Kur'an'ın kırk yönden mu'cize oluşunun ispat edildiği bir risale olan Yirmi Beşinci Söz'ün Birinci Şule'sinde Kur'an'ın "i'cazı vardır ve mevcuttur" denir ve ardından Kur'an'ın indiği dönem, öncesindeki peygamberler kıssaları ve sonrasındaki İslam ve dünya tarihi tahlil edilerek bu i'cazın varlığı ispat edilir. Bediüzzaman'ın Kur'an'ın mu'cize oluşunu peygamberler kıssaları açısından tahlil ederken şu gerçekliği zikreder: "İşte böyle bir zamanda, belagat en revaçlı olduğu bir anda, Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyan nüzul etti. Nasıl ki zaman-ı Musa aleyhisselamda sihir ve zaman-ı İsa aleyhisselamda tıp revaçta idi, mu'cizelerinin mühimmi o cinsten geldi. İşte o vakit büleğay-ı Arabı en kısa bir suresine mukabeleye davet etti..."⁶⁴

Peygamber Efendimiz'e (asm) en büyük ve baki bir mu'cize olarak Kur'an-ı Kerim'in ihsan edilmesine dair veciz bir şekilde zikredilen bu orijinal yaklaşım Hüseyin-i Cisri'nin *Risale-i Hamidiye*'sinde⁶⁵ biraz daha uzun ifade edildiği gibi *Delailü'l İ'caz*'da da o dönemde revaç bulmuş bir nübüvvet delili olarak yer almaktadır. Şöyle ki:

60 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 164-165.

61 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 164; "Temsil yok olan bir şeyi var, var olan bir şeyi de yok şeklinde ya da ölüyü diri, diriyi de ölü şeklinde gösterebilmektedir." Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 167.

62 Nursi, *Muhakemat*, 90.

63 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 147-148; Bediüzzaman Said Nursi, *İşaratü'l İ'caz* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 386.

64 Nursi, *Sözler*, 332-333.

65 "Hazreti Fahri Kainat Efendimizin en büyük mucizesinin kelimeden bulunan Kur'an-ı Kerim olma-

“Yine peygamberlerin mucizelerine dair bir bahis açılınca ‘Allah (c.c.), peygamberlerden her birine gönderildiği toplumda el üstünde tutulan ve övünç kaynağı olan ne varsa o türden mucize vermiştir’ diyerek genel bir giriş yaptıktan sonra devamla şöyle diyorlar. ‘Firavun döneminde toplumda büyüçülük yaygın olduğu ve başka hiçbir dönemde böylesine büyük bir ilgi görmediği için Allah, Hz. Musa’ya (a.s.) büyüyü ortadan kaldıran ve etkisini zayıflatan bir mucize vermiştir. Hz. İsa döneminin geçer akçesi tıp olduğu için Allah, ona anadan doğma körü ve alaca hastasını iyileştirme ve ölüleri diriltme mucizesi vermiştir.’ Her bir peygamberin mucizesini sayıp bizim peygamberimize geldiklerinde onun döneminde topluma hakim olan şeyleri sayarken ‘belagat, beyan ve bir de nazım türlerine kabiliyetli oluş’tan başka bir şey saymıyorlar.”⁶⁶

Bediüzzaman kendisine yöneltilen “Hem de, sen temsilatı bazı hikayeler suretinde zikrediyorsun. Hikaye hayali olur, hakikî olmaz, vakıa muhalif olur” sorusuna verdiği cevapta eserlerinde zikrettiği temsillerin hakikatlere işaret eden kinayeler olduğunu vurgulamak suretiyle belagat ilminin bu önemli kavramını şu şekilde izah etmiştir:

“Malumdur ki fenn-i belagatte bir lafzın, bir kelamın mana-yı hakikisi başka bir maksud manaya sırf bir alet-i mülahaza olsa, ona ‘lafz-ı kinai’ denilir. Ve ‘kinai’ tabir edilen bir kelamın mana-yı aslisi medar-ı sıdk ve kizb değildir. Belki kinai manasıdır ki medar-ı sıdk ve kizb olur. Eğer o kinai mana doğruysa o kelam sadıktır, mana-yı asli kazip dahi olsa sıdkını bozmaz. Eğer mana-yı kinai doğru değilse mana-yı aslisi doğru olsa o kelam kaziptir. Mesela kinai misallerinden ‘Fulanün tavilü’ n-necad’ denilir. Yani

si, nebilerin mucizeleri hakkında cereyan eden ilahi adete mutabık ve arzulanen maslahatlara muvafıktır. Çünkü her asırda yüce peygamberlerin mucizeleri en ziyade muteber ve meşhur şeylerin cinsinden olur. Mesela, Hazreti Musa aleyhisselamın peygamberliği zamanında sihirbazlık pek ziyade şöret bulmakla Cenab-ı Hak ona bir asa vermişti ki icabında ejder olurdu. Hatta firavunun Hazreti Musa’ya muaraza etmeleri için topladığı sihirbazların sihir ilminde maharetleri olup sihrin sadece izlenim vermekten ibaret bir şey olduğunu bildikleri için Musa aleyhisselamın esasının büyük bir ejder olarak onların sihir aletlerini tamamen yuttuğu halde asla hacmi büyümediğini görmeleriyle bu keyfiyetin harikulade bir şey olup sihir nevinden olmadığını kati olarak anladılar da hemen iman ettiler. Firavun ise bu hakikate aşına olmadığından onun da sihir olduğunu, Hazreti Musa’nın (aleyhisselam) sihir ilminde daha kıdemli olduğunu ve onların üstadı konumunda bulunduğunu sanarak imandan geri durdu.

Hazreti İsa aleyhisselamın asrında da tıp ve hikmet fenleri pek ziyade muteber olmakla Cenab-ı Hak onu amaların gözlerini açmak ve ölüleri diriltmek gibi tabiilerin yapamayacağı mucizelerle göndermişti.

Hatem-i Enbiya Efendimiz Hazretlerinin saadet asrında ise şiir ve inşa her şeyden ziyade muteber ve meşhurdu. Arapların gerek medenileri ve gerek bedevileri arasında fesahat ve belagat insan için fazilet ölçüsü kılınmıştı. Medenilerinde layık fesahat ve üstün belagat olduğu gibi, bedevileri de gayet tabii ve sade güzel şiirler ve hutbeler nazm ve inşa ederlerdi. Hepsî de hem nazım ve hem nesir olarak sihir gibi sözler söylerdi. Bundan dolayı Fahri Alem Hazretlerine belagatın en yüce tabakasında olan bir kitap nazil oldu. Muarazaya davet edilen fasihler ve belâğler yukarıda arz olunduğu üzere nazire getirme hususuna her yünden mecburiyetlerini hissetmiş oldukları halde, içlerinden bir şahıs yahut bir cemaat çıkarak onun bir kısa suresine bile nazire getiremeyince rabbani kelam olduğu pek kolay anlaşıldı.” Bkz. Hüseyin Cisri, *Hz. Muhammed (sav) Risale-i Hamidiyye*, çev. Manastırlı İsmail Hakkı (İstanbul: Sufi Kitap, 2008), 54-55.

66 Cürcani, *Delailü'l-İcaz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 393.

'kılıcının kayışı, bendi uzundur.' Şu kelam o adamın kametinin uzunluğuna kinayedir. Eğer o adam uzun ise, kılıcı ve kayışı ve bendi olmasa da yine bu kelam sadıktır, doğrudur. Eğer o adamın boyu uzun olmazsa çendan uzun bir kılıcı ve uzun bir kayışı ve uzun bir bendi bulunsa yine bu kelam kaziptir. Çünkü mana-yı aslisi maksud değil."⁶⁷

Abdülkahir Cürcani *Delailü'l İ'caz*'ında kinaye konusunu da ele alır. Kinayeye dair "O külü çok olan biridir", "O uzun kınlı biridir", "Kuşluk vaktine kadar uyur" gibi misalleri verir.⁶⁸ Kinayeyi "bildiğin bir anlamın varlığını lafız yoluyla değil de akıl yoluyla ifade etmek" şeklinde açıklar. Bütün kinayelerde ince bir akıl yürütme olduğunun altını çizer. "O kazanının külü çok olan biridir" ifadesini izah ederken bu sözün sırf külü çok olduğundan birini övmek olmadığını belki bu kişinin evinde (i) yemek kazanlarının çokça kurulduğu, (ii) çokça yemek pişirildiği, (iii) çokça odun yakıldığı ve (iv) bunun sonucu olarak çokça külü olduğunun kastedildiğini belirtir.⁶⁹ Cürcani kinaye yoluyla ifadenin açık ifadeye üstün oluşunu bir "iddia"nın "kanıt"ıyla birlikte söylenmiş olmasına da bağlar. Mesela yukarıdaki misalde "misafirperverlik" kanıtı ve varlık delili olan "kazanının külünün çok oluşu"yla ifade edilmiştir.⁷⁰

Esrarü'l Belagat'te kinayeye dair çarpıcı bir misal olarak Peygamber Efendimiz'in (asm) veciz sözlerinden birini nakledilir: Peygamber Efendimiz (asm) eşlerinin kendisine "Ya Resulallah! Vefatından sonra hangimiz sana önce varacak?" diye sorduklarında "Eli en uzun olanınız" diye cevap vermiştir. Efendimiz (asm) elin uzunluğu tabiriyle cömertlik ve çok ihsanda bulunmayı murad eylemiştir.⁷¹

Bediüzzaman Kur'an'ın mucizeliği meselesinde yeri geldiğinde bu konunun uzmanları olan belagat dâhilerini ve onların arasında ilk sırada da Abdülkahir Cürcani'yi şahit gösterir: "İlm-i belagatin dâhilerinden Abdülkahir-i Cürcani ve Sekkaki ve Zemahşeri gibi binlerle dâhi imamlar ve mütefennin edipler icma ve ittifakla karar vermişler ki 'Kur'an'ın belagati takat-i beşerin fevkindedir, yetişilmez."⁷²

Cürcani Kur'an'ın insanları muarazaya davet etmesinin Arapların bilmedikleri bir sözü meydana getirmeye davet olmadığını da belirtir. İnsanoğlunun bir şeyi yapmaya yönelip de tüm çabası başarısızlıkla sonuçlanmadığı sürece aciz kalamayacağını vurgular. Cürcani, Cahız'dan naklederek Arap hatip ve ediplerinin tek bir surenin

67 Nursi, *Sözler*, 563.

68 Bkz. Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 234.

69 Bkz. Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 360-361.

70 Bkz. Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 373.

71 Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 424.

72 Nursi, *Sözler*, 411.

düzenini, lafız ve kalıbını işitince benzerini getirmekten aciz olduklarını derhal anladıklarını tarihi bir gerçeklik olarak nazar-ı dikkate takdim eder.⁷³ Ayrıca belagattaki üstünlüğün anlaşılmasının ana dili Arapça olanların dilin inceliklerini bilmesine dayandırılmasına da karşı çıkar. Hatta bunu Kur'an'ın mu'cizeliğini inkara yol açabilen çok büyük bir hata olduğunu vurgular.⁷⁴

Delailü'l İ'caz isimli eserinde Abdülkahir Cürcani sarfe teorisinin çelişkisini ele alır ve Kur'an'ın i'cazının söz diziminden kaynaklandığını savunur. Zira sarfe teorisinin iddia ettiği gibi Allah'ın yasaklaması sebebiyle Kur'an'ın benzerinin getirilemediğinin kabulü halinde başta ilk nüzul ettiği Arap toplumu olmak üzere tüm muhataplarının gözlerinde büyümemesi ve şaşkınlığa yol açmaması gerekeceğini belirtir. Misal olarak ise bir peygamberin elini başına koyarken diğer insanların ellerini başlarına uzatmaktan men edilmesini verir. Bu manada bir mu'cizede şaşkınlık unsurunun peygamberin elini başına koymasının değil belki asıl dikkat çekici unsurun insanların ellerini başlarına koyamamaları olacağını vurgular.⁷⁵

Bediüzzaman da Peygamber Efendimiz'in (asm) mucizelerini sistematik bir tarzda anlattığı On Dokuzuncu Mektup'ta sarfe teorisine değinir. Kur'an'ın mu'cize oluşuna dair iki mezhep olduğunun altını çizerek "sarfe mezhebi"ni "mercuş mezhep" olarak nitelendirir. Bu mezhebe göre Kur'an'ın bir suresine muaraza etmek beşer kudretinde olduğu halde Cenab-ı Hak insan ve cinleri bunu yapmaktan engellemiştir. Bediüzzaman'ın "mezheb-i racih ve ekser" olarak nitelendirdiği mezhebe göre ise Kur'an'a muaraza etmek beşer kudretinin üstündedir. Zira Kur'an'ın her cümlesi hatta her kelimesi birbirine bakmaktadır. Bediüzzaman bu durumu her bir taşı nakışlı olan münakkaş bir sarayda kilit bir taşı nakışı bozmayacak şekilde yerli yerine yerleştirmeye benzetir. Ayrıca insanın gözbebeğini yerine yerleştirmek için bütün vücut sisteminin vazife ve münasebetlerinin dikkate alınması gerektiği misali üzerinden de bir açıklama getirir.⁷⁶

Bediüzzaman Uhuvvet risalesinin "Üçüncü Düsturu"nda Mütenebbi'ye ait olan "إِذَا أَنْتَ أَكْرَمْتَ الْكَرِيمَ مَلَكَتْهُ وَإِنْ أَنْتَ أَكْرَمْتَ اللَّيْمَ تَمَرَّدَا" beyitini kullanmıştır. Müminin özelliğinin "kerim" olduğunu buna binaen ikrama müspet cevap vereceğini belirtilir. Müminlerden zahiren "leim" olanların bile iman cihetiyle "kerim" olduklarını vurgulayan Bediüzzaman bu düsturun tüm müminler için geçerli olduğunu vurgulayarak

73 Bkz. Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 329-331.

74 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 223.

75 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 332.

76 Bkz. Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat* (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat: 1998), 185-186.

uhuvveti bozup adavete kapı aralayan yaklaşımları reddeder. Riyaset ve hakkaniyet dersi veren bu beyit *Esrarü'l Belagat*'in 224. bölümünde devamıyla birlikte yer almıştır. Cürcani akli ve tahyili manaları anlatırken bu beyti –herhangi bir izah yapmaksızın– akli manaların misalleri arasına dahil etmiştir.⁷⁷

Yirmi Dördüncü Söz'ün Beşinci Dal'ının Birinci Meyve'sinde geçen "Sana, sende senin nefesine olan şedit muhabbetin, Onun zatına karşı muhabbet-i zatiyedir ki sen suistimal edip kendi zatına sarf ediyorsun"⁷⁸ cümlesindeki "sana, sende senin nefesine" vurgusu dikkat çekicidir. Nefis terbiyesi açısından farklı bir yaklaşım kazandıran bu ifade tarzına "tecrit" denilir. Tecrit hitap edilen kişiden ikinci bir şahıs çıkarıp ona hitap etme, kişinin başka bir kişiye hitap edip aslında kendisini kastetmesi vs. gibi kullanımların genel adı olmaktadır. Bediüzzaman'ın nefse hitabındaki bu kat kat tecridinden çıkarılması gereken nükteler vardır. Bu konu *Esrarü'l Belagat*'te (tecrit kavramı kullanılmadan) istiare ve teşbih olmadıkları vurgulanan cümlelere misaller olarak zikredilmektedir.⁷⁹

Cürcani *Delailü'l İ'caz ve Esrarü'l Belagat* isimli eserlerinde ayetleri çok az kullanmıştır. (Bu sebeple bir kısım eleştiriler aldığı da olmuştur.) Buna binaen onun eserlerinde bir ayet geçtiğinde daha bir dikkat çekmektedir. *Delailü'l İ'caz*'da Cürcani'nin belagat, fesahat, beyan ve beraat gibi kavramların mahiyetini anlatacağını söylediği kısımda Hud suresinin 44. ayeti⁸⁰ yer almıştır. Cürcani bu ayet üzerine düşünüldüğünde i'cazın hem fark edildiği, hayran kalınıp söylenecek söz bulunmadığı ve bunun da kelimelerin söz diziminden kaynaklandığını vurgulamıştır. Bununla birlikte ayetteki kelimelerin tek başına bırakıldığında ya da yerleri değiştirildiğinde veya başka bir kelime kullanıldığında fesahatini kaybettiğini de misallerle izah etmiştir.⁸¹

Bediüzzaman ise bu ayeti Mu'cizat-ı Kur'aniye risalesinde Kur'an'ın üslubunun be-daatindeki mucizeliği anlattığı bölümde zikreder. Ayetin üslubundaki eşsizliğin daha kolay ve istikametli bir şekilde anlaşılması için bir temsil aynasından bakılmasını sağlayarak şöyle izah eder:

"Nasıl bir harb-i umumide bir kumandan zaferden sonra ateş eden bir ordusuna 'Ateş kes!' ve hücum eden diğer bir ordusuna 'Dur!' der, emreder; o anda ateş kesilir,

77 "Nitekim ceza verecek yerde affetmek riyasete zarar verdiği gibi, affedecek yerde ceza vermek de riyasete zarar verir." Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 317.

78 Nursi, *Sözler*, 323.

79 Bkz. Cürcani, *Esrarü'l-Belagat: Belagatin Sırları*, 397-400.

80 يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَّمَاءُ أَطْلَعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

81 Bkz. Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 56.

hücum durur. ‘İş bitti, istila ettik, bayrağımız düşmanın merkezlerinde yüksek kalelerinin başında dikildi. Esfelü’s-safilîne giden o edepsiz zalimler cezalarını buldular’ der.

Aynen öyle de Padişah-ı Bîmisal kavm-i Nuh’un mahvı için semavat ve arza emir vermiş. Vazifelerini yaptıktan sonra ferman ediyor: ‘Ey arz, suyunu yut. Ey sema dur, işin bitti.’ Su çekildi. Dağın başında memur-u İlahînin çadır vazifesini gören gemisi kuruldu. Zalimler cezalarını buldular.

İşte şu üslubun ulviyetine bak. ‘Zemin ve gök iki muti asker gibi emir dinler, itaat ederler’ diyor. İşte şu üslup işaret eder ki insanın isyanından kainat kızıyor, semavat ve arz hiddete geliyorlar. Ve şu işaretle der ki: ‘Yer ve gök iki muti’ asker gibi emirlerine bakan bir Zata isyan edilmez, edilmemeli.’ Dehşetli bir zecri ifade eder.

İşte tufan gibi bir hadise-i umumiyeyi bütün netaiciyle, hakaikiyla birkaç cümlede îcazlı, i’cazlı, cemalli, icmalli bir tarzda beyan eder.”⁸²

Bediüzzaman Said Nursi başta Abdülkahir Cürcani olmak üzere Zemahşeri ve Sekkaki gibi belagat dahilerinin “üç tarik” ile Kur’an’ın mu’cizeliğine kesin bir şekilde hükmettiklerini belirtir.⁸³ Bu üç yoldan birincisi Kur’an’ın muaraza davetine karşı kibir ve enanîyetleri göklere çıkan Arap ediplerin aciz kalıp susmaları; ikincisi sözün altınını bakırından ayırt eden söz ustalarının Kur’an’ı ayet ayet, kelime kelime inceledikleri ve mihenge vurdukları halde en ufak bir kusur bulamamaları; üçüncüsü de Arapların kolay yol olan sözle muaraza etmeye bedel tehlikeli yol olan kılıç kullanmak⁸⁴ zorunda kalmalarıdır.

Cürcani *Delailü’l İ’caz*’ın 33. parçasında bu üç yoldan ikisine şöyle işaret etmiştir: “Araplar Kur’an’ı duyup benzerini getirmeleri istenerek kendilerine meydan okunduğunda daha önce hiç duymadıkları bir söz duymuş olsalardı ve kendilerini deneyip Kur’an’a denk veya yakın bir söz getirmekten aciz olduklarını fark etmeselerdi meydan okunmasına rağmen benzerini getirme (muaraza) girişiminden uzak durmazlardı. (...) Arapları aciz bırakan hususlar Kur’an’ın söz diziminde gözükten üstünlükler, lafızlarının akışında gördükleri hususiyetler, ayetlerinin başlangıç ve bitişindeki büyüleyici güzellikler, lafızlarının etkisi, yaptığı benzetmeler, haberlerinin sunulmuş tarzı ve öğüt ve uyarı biçimleridir. Bütün bu delillere ek olarak onlar Kur’an’ı sure sure, aşır

82 Nursi, *Sözler*, 340.

83 Bkz. Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, 548; Bediüzzaman Said Nursi, *İşaratü’l İ’caz* (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1998), 175; Nursi, *Sözler*, .

84 “Muaraza-i bilhuruf mümkün değildi, muhaldî; onun için muaraza-i bissuyufa mecbur oldular”. Bkz. Nursi, *Sözler*, 333.

aşır, ayet ayet düşünmüşler ve hiçbir bölümünde yerini yadırgayan, 'bu kelime buraya uymamış' veya 'bunun yerine şu kelime kullanılsa daha iyi olurdu' denebilecek tek bir kelime bile bulamamışlardır. Tam aksine akılları şaşkına çeviren, bütün insanları aciz bırakan bir uyum, düzen ve sağlamlık bulmuşlardır. Başı göğe degecek kadar büyük de olsa hiçbir edipte bir ümit bırakmadığı için diller suspus olup konuşamamış, yiğitler sinmiş ve kendilerinde saldıracak cesaret bulamamışlardır.”⁸⁵

5. Sonuç

Bediüzzaman “Selef-i Salihinin ve muhakkikin-i ulemanın âsarları çendan her derde kafi ve vafi bir hazine-i azimedir fakat bazı zaman olur ki bir anahtar bir hazineden ziyade ehemmiyetli olur. Çünkü hazine kapalıdır fakat bir anahtar çok hazineleri açabilir”⁸⁶ tespitiyle Risale-i Nur'u niçin telif ettiğinin dolayısıyla nasıl bir perspektifle okunarak istifade edilmesinin bir yoluna işaret etmiştir. Risale-i Nur'un okuyucu çerçevesi çok geniştir; yediden yetmiş yediye, avamdan havassa, felsefeciden ilahiyatçıya, Nur talebesinden münekkit bir muterize değin toplumun farklı kesimlerince okunmaktadır. Elbette Risale-i Nur'un farklı tarzlarda okunmasından dolayı istifade dereceleri de aynı olmayacaktır. Herkes kendi okuma ve istifade tarzını en güzeli ve doğrusu bulabilir lakin bu anlayışını mutlaklaştırmaması da elzendir. Buna binaen Risale-i Nur okumaları geniş perspektifte düşünölmeli ve İslam düşünce geleneğinin asrımızdaki bir halkası olduğu ve bin yıllık muhteşem bir hazinenin anahtarı mahiyetini taşıdığıının gözler önüne serilmesine yönelik çalışmalara da ehemmiyet verilmelidir.

85 Cürcani, *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*, 52.

86 Nursi, *Mektubat*, 412.

Kaynakça

1. Cisri, Hüseyin. *Hız Muhammed (sav) Risale-i Hamidiyye*. çev. Manastırlı İsmail Hakkı. İstanbul: Sufi Kitap, 2008.
2. Cürcani, Akdülkahir. *Delailü'l-İ'caz: Sözdizimi ve Anlambilim*. çev. Osman Güman. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008.
3. _____. *Esraru'l-Belagat: Belagatin Sırları*. çev. Zekeriya Çelik. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2018.
4. Hacımuftüoğlu, Nasrullah. "Abdülkadir el-Cürcani". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 1. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
5. Khalafallah, Muhammad. "'Belagat'ın Sırları'nda Abdülkahir'in Teorisi: Psikolojik Bir Yaklaşım". çev. Ömer Kara. *The Journal of International Social Research* 4 (Bahar 2011).
6. Kılıç, Hulusi. "Esrarü'l-Belaga", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 11. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
7. _____. "Delailü'l-İ'caz", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 9. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
8. Kınar, Kadir. "Abdülkadir el-Cürcani'nin Nazm Teorisi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2006).
9. Nursi, Bediüzzaman Said. *Eski Said Dönemi Eserleri*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2009.
10. _____. *İşaratü'l İ'caz*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1998.
11. _____. *İşaratü'l İ'caz*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.
12. _____. *Mektubat*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1998.
13. _____. *Muhakemat*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1998.
14. _____. *Sözler*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1996.